

Tizenhatodik évfolyam.

1902.

II. füzet.

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos :

SZONGOTT KRISTÓF.

SZAMOSÚJVÁR,

Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.

1902.

T a r t a l o m.

- Isten mindent bölcsen rendez.* (Költemény). — Kritsa Klárától.
Örmény vonatkozású képeinkről. — Merza Gyulától.
Az apostoli örmény püspökök sorrendje Világosító-Szent-Gergelyig. — Szongott Kristóftól.
Az éj. (Költemény örményül). — Patrubány Lukáctól.
Gróf Zichy Domonkos levele Lukácsi Kristófhhoz.
Emlékvers. — Egy ifjú albumába. — (y).
Az örményekről. — („Alkotmány“).
A magyarhoni örmények ethnographiája. — Tizenötödik közlemény. — Szongott Kristóftól.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

- Rákóczy-kiállítás.
Új-Lap.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

- Három alapítvány.
Páduai Szent-Antalról.
Örmény anekdoták és egyéb apróságok.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

- A magyarországi hagyma Oroszországban.
A transkaspi vasút.

MI UJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

- Az ecsmiádzini anyaegyház.
A szucsávai örmények.

Az „*Armenia*“ előfizetési ára egész évre 8 korona, fél évre 4 korona, egyes füzet ára 80 fillér.

Isten mindent bölesen rendez.

Jrta: Krilsa Klára.

Szongott Vetti.

Vetti, az a kedves, eszes,
[szép leányka,
Súlyos betegségben fekszik
[több hét óta.
Nincs remény éltehez, azt
[mondta az orvos;
Ez a jó szülőknek mély
[bánatot okoz.

A beteg ágyánál virrasztanak
[éjjelként,
Aggódva figyelik léleket-
[vételét,
Kérik a jó Istent, hogy
[szánja meg őket
S tartsa meg számukra a ked-
[ves gyermeket.

De az Uristennek az volt akarata,
Hogy Vetti e gyarló világot itt hagyja:
Elszállt tiszta lelke a szülői háztól.
„Nem a virágnak fáj, ha válik az ágtól...“

A szerető szülők keservesen sírnak,
Látva elhunytát a drága leánykának,
Kinek lelke fényes hazába költözött;
Meg volt már a helye az angyalok között.

Csipkék- s virágoktól diszes ravatalon,
Fekszik a szép halott, mint fehér lilium,
Hófehér ruhában, fején koszorúval,
Mint angyal mosolygón, átszellemült arczezal.

A halottas háznál összegyülekezett,
Temetésre a nagy számú gyászkiéret.
Igaz, mély részvétet minden szív éreze,
Minden szemből hullott a fájdalom könnye.

Midőn ráborult a koporsó fedele
A halottra s mentek a bús temetőbe,
Azt a nagy fájdalmat leírni nem lehet,
A mit a szerető szülők szive érzett.

Az egyetlen drága gyermek porhüveljét
A sír üregében szépen elhelyezték.
Úgy ránehezedett a szülők szívére,
Az a sötét hant, a melylyel be lett fedve.

*

Mély vallásossága a gyászoló anyát
Segíté legyőzni mérhetlen fájdalmát.
Gyakran eljárt ő az Istennek házába,
Enyhületért szívből, buzgón imádkozva.

Az imádkozásban keresett enyhülést,
Lelkének mélyéből, hön kérve Istenét,
Az apa is, hogy ezt a súlyos nagy csapást
Elviselni bírja és leljen megnyugvást.

Telt az idő, de a szülők szívsebére,
Gyógyító balsamot nem hozott ez mégse.
Zokogott a lelkük, szemükből könny hullott,
Mi vigaszt nyujthatna, számukra az nem volt.

Pedig sok igaz jó barátnő és barát,
Intézték hozzájuk a vigasznak szavát,
Tanácslák, hogy a nő járjon társaságba,
A férj fogjon az észt lekötő munkába.

*

A virágos kertben, lányáért epedve
Űl az atya s így szól, az égre tekintve:
„Isten! mért vetted el egyetlen gyermekem?
Ő volt boldogságom, az én drága kincsem!”

S ime a magasból, aranyos sugáron,
Alá száll a földre, fényesen, ragyogón,
Egy földöntuli lény. Ámulattal nézi
Az atya s felkiált: „Te vagy lányom Vetti!?”

A megdicsőülés glóriája fején,
Angyalarcz, szemében tündöklő égi fény,
Gyönyörű alakja hőszinű szép mezben;
Fehér liliomot tartván kis kezében.

„Ne keseregjeteK — szólt — értem jó atyám!
Oly szép, olyan fényes az én örökhazám!
Angyalok és szentek zengnek dicséneket
Istennek, ki örökjóság és szeretet!

A boldogságos Szűz, Istennek szent anyja,
Jobban szeret minket, mint az édes anya.
Ott üdv és boldogság vár a szenvedőkre;
Igaz öröm van ott és égi szent béke!

Szép hazámból azért jöttem én el hozzád,
Hogy megmondjam milyen feladat vár reád.
Nagy munkádba kerül, de Isten megsegít,
Az Ő akarata, ép azért teljesítsd:

Az örmény nemzetnek olyan szép a multja,
Kevesen ismerik, mert homály borítja:
Ezen szétüldözött, derék nemzet multját
Hozzad a napfényre, oszlasd szét a homályt.

Lelkedről is akkor eloszlik a ború,
Nem fogsz értem sirni, nem leszesz szomorú;
Anyámnak is meg fog enyhülni bánata,
Ha látja azt, hogy te már meg vagy nyugodva.

És most megcsókolom bánatos homlokod ;
Legyen ez a csók a sötétben fénypont!^a
Atyja homlokára égi csókot lehelt
S eltűnt e szavakkal : „Legyen Isten veled !“

E szép intő álom megtette hatását :
Nem siratta többé az atya leányát ;
Isten akaratán szépen megnyugodott
És a nagy munkához bátran hozzáfogott.

Homlokán érezte leányának csókját,
Mely a sötétségben verőfényül szolgált.
Talált néhány lelkes, buzgó munkatársat,
Igy vette kezdetét a nehéz feladat.

Oszladozni kezdett lassanként a homály,
A mely elfedte az örmény nemzet multját.
Az évek folyamán mindig szaporodtak,
Ez ügyért fáradó lelkes munkatársak.

*

Tizenöt év tűnt el már a semmiségben,
Teljesítve lett az, a mit bízott Isten
A lányát sirató bánatos apára :
Napvilágra jött az örmény nemzet multja.

Hajoljunk meg Isten bölcs jósága előtt :
Mennybe hívta Vettit, mivel szerette őt!
A multról a homály ez által oszlott el,
Isten Vetti sirján babérfát nevelt fel.

S font leveleiből e szép babérfának
Egy koszorút nemes homlokára annak,
Ki annyit fáradott, annyit munkálkodott,
Hogy véghezvihesse a nagy feladatot.

Nemzetünk ügyeért ma is munkálkodik ;
Nem lankad, segíti a jó Isten mindig.
Éltesse őt Isten, hogy számos éven át
Szerkeszthesse még a jeles „Armenia“-t!

Örmény vonatkozású képeinkről.

A kép, a rajz, a fotográfia ma már elengedhetetlen kelléke úgy a tudományos, mint a népszerű szemléltetésnek és minél élethivebbek és művésziesebbek valamely diszmunka illusztrációi, vagy egy szakelőadás vetített képei, annál vonzóbb a szöveg, illetve a tartalom is.

Igy megvan a kölcsönhatás a képirás és az ethnográfia között még akkor is, ha netán nincs is éppen néprajzi képekről szó.

Ugyanis a képek bizonyos tekintetben leltárai a néptípusoknak, mert a festő korának és környezetének külsejét állítja elénk az egyénekben. Hiszen a művész is közvetlen emlékeinek élvén, onnan veszi többnyire a festménymintákat is.

Pecz Sándor dr. „Néprajz a müncheni képtárban“ cz. tanulmányában végig vezeti olvasóit a bajor országos képtár néptípusai előtt, s az egyes képekben hol a frank, rajnai és luxemburgi, hol pedig az alemann, hollandi, tiroli stb. germán jelleget fedezi föl.

Tudjuk jól, hogy a templomi festmények is rendszeren alakjaik megtestesítése szerint az illető festő nemzetiségét és környezetét országonként különböző módon tüntetik fel.

A néger katolikusok madonnái és Krisztusai feketék, sőt egy Murillo is azt a merészséget követte el, hogy az addig csakis szöke és kékszemű madonnát fekete hajjal és szemekkel ábrázolta, hacsak nem saját mór eredetéből kifolyólag.

Különben Henke tanár egyenesen ráolvasta egyik tartalmas előadásában az anthropologusokra, hogy nem elég a koponyaméreték tanulmányozása, hanem tessék az arcvonásokat is figyelembe venni s a két dolgot össze egyeztetni.

Ez alkalommal csak egy pár előttem ismeretes festményre kívánok rámutatni, mint a melyeken hazai örmény néptípusok vannak megörökítve.

Természetesen nem a szó szoros értelemben vett néprajzi képekről akarok most említést tenni; mert ezek alatt olyan népies vonatkozású táj-, csendélet- vagy zsánerképeket értünk, melyek ethnographiai szempontból készültek. Az ilyen festmények vagy rajzok a faji jellegű építkezés, foglalkozás, népszokás, ruhaviselet s egyáltalában a törülmetszett tipikus alakok jellemzésére szolgálván: a népelet eredeti megnyilvánulásának a megörökítésére s úgyszólván a nép külső sajátságainak az érzékelésére alkalmasak.

Kár hogy festőink a hazai népfajok sorában az örmény zsáner-alakok jellegzetes humorából s az örmény észjárás különlegességéből megalkotandó ugynevezett örménynéprajzi festmények hangulatos és önként kinálkozó hálás témáival mindeddig nem foglalkoztak.

Tehát ilyesmi hiányában néhány festményt fogok felsorolni, melyeken örmény néptípusok láthatók.

Az erzsébetvárosi örmény kath. plebániái főtemplom egyik oldal-oltárképe azt az ismert jelenetet tünteti föl, a mikor Világosító-Szt-Gergely Tiridát királyt megkereszteli.

Ennek a festménynek számos alakja a kiterjedt Lengyel-család arcztípusai után készült.

Ennek az oltárképnek a készítője állítólag az a Lukács Sándor nevű örmény festőművész, a kinek ecsetje alól került ki többek közt a kolozsvári örménység Világosító-Szt-Gergely-alapjának tulajdonát alkotó hasonló tárgyú festmény, mely az örmények védőszentjének ünnepén tartandó istentiszteleteken a kolozsvári Mátyás király-téri főtemplomban, mint a hol megőrzés végett van letéteményezve, a főoltárnál közszemlére tétetik.

Ugyancsak előbb említett örmény család birtokában van Erzsébetvároson egy kép, mely a familia őseit abban a pillanatban ábrázolja, a mikor a nemesi diplomát átveszi. A szamosújvári Szongott-család pedig azt a képet őrzi, melyen Szent-Meszrobhoz, mint pátronusához a család egyik hasonlónevű gyermektagja imádkozik.

Azt azonban nem tudom, hogy vajjon említett örmény szent eredeti kép után készült-e, avagy annak is egy élő örmény típus szolgált modellül?

Azonban az már kétségtelen, hogy a szt-ferencz-rendiek deési templomának Krisztusképe az Esztegár-család egy ma is élő tagjának tipikusan jellemző keleti arcvonásai alapján festődött. A ki ezt a festményt a szamosújvári plebániában elhelyezett Esztegár-érsek életnagyságú képével összehasonlíthatja, hol különben Lukácsi és Verzár püspök sikerült képe is függ, igazat fog adni, hogy mindkét olajfestmény profétikus feje az úgynevezett klasszikus Krisztus-fejekhez hasonlít.

Néprajzi szempontból érdekes a kolozsvári Csiky-családnál kegyelettel őrizett festmény, mely fényes díszmagyarban mutatja be a család egyik tekintélyes férfitagját, ki mint szüleinek 19-ik gyermeke, ezt a számot fehér lapon a kezében tartja.

Kellő kutatás mellett még sok hasonló érdekességre, sőt talán valódi kuriozumokra is lehetne rábukkanni, a mi azt bizonyítja, hogy a hazai örménységre vonatkozó népismeik megfigyeléseket itt-ott a templomi és családi képek, rajzok és fényképek révén is sikerrel lehet gyarapítani. Így többek közt az újabb időben örmény tárgyú üveg és mennyezet festményekkel stilszerűen restaurált Salamon-templomot egyik legutóbbi Szamosújvárt való tartózkodásom alkalmával megtekintvén, az örmény styl tanulmányozásában finom műizlésű egyházi kísérem figyelmeztetett egy a főoltártól balra a sekrestye ajtaja fölött látható freskóra, mely a templom-alapító Simay Salamont és hozzátartózóit ábrázolta, a mint térden állva hálát adnak az Istennek, hogy a legelső hazai örmény templomot fölépülni engedte.

E fali festmény Gábrus Zakhartól származik, ki mint afféle ezermester többek közt a műkedvelői festészetben is otthonos volt.

Nem tudom, hogy a templom tervezett kifestése és e primitív ugyan, de eredeti kép összeegyeztetése, mint a hogy akkor ebbeli reményemnek kifejezést is adtam, nem esett-e áldozatul a művészi szempontoknak? (Nem. Szerk.), annyi azonban bizonyos, hogy népismeik szempontból érdemes róla még akkor is megemlékezni, ha az az ugyancsak szamosújvári örmény székesegyház híres

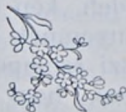
Rubens-képe mögött műbecsre nézve messze el is marad.

Ebből a rövid elmefuttatásból is kiviláglik, hol pl. egy örmény ethnográphiai tárgyú és vonatkozású képtár, illetve gyűjtemény létesítése a legérdekesebb alkotások egyike lenne Szamosújvárt, a mikor a kolozsvári Mátyás-házban most készülő néprajzi muzeum tervbe vett, de — a jelek után ítélve — helyszüke miatt aligha beilleszthető „örmény szobájának“ ötletéből már is olyan értékes anyag íródott össze és áll rendelkezésre, hogy akár egy egészen önálló örmény muzeumnak is magvát alkothatná.

Ha tehát említett „örmény szoba“ tervét Kolozsvárt bármi okból nem lehetne létesíteni, annyival is inkább megvalósíthatnák azt Szamosújvárt, hol egy ilyen alkotás már természeténél fogva is rég közszükséget alkot, mint a mely úgy a város kulturális idegenforgalmi érdekeinek, valamint a hagyományokhoz való ragaszkodásnak is méltán megfelelné; sőt egy ilyen fajta intézmény az egész örmény népelet egybecsoportosítható kincseinek s így az ősi kegyelet összes szétszórtan heverő, kallodásnak indult vagy más gyűjtemények keretében szétforgácsolódnó ereklyéinek valósággal hazafias Pantheonjává, mentővárrá válnék a késő utódok számára.

A midőn ezzel egy országszerte páratlan vonzóerejű örmény muzeum csirája a fejlődést biztosító legtermészetesebb talajba ültetődnek, egyúttal biztosítaná azt a nem messzefekvő időt, a mikor az érdemes alapítók egy szerény kezdet szép eredményéről a megfordított örmény közmondással büszkén elmondhatják, hogy kőkényt vettem, malozsa lett belőle.

Merza Gyula.

Az apostoli örmény püspökök sorrendje Világosító-Szt-Gergelyig.

Folyóiratunk szives olvasói jól tudják, hogy a világ összes nemzetei közül az örmény volt az első, mely a kereszténységet felvette. Urunk mennybemenetele után — édes Üdvözítőnk ígérétehez képest — két apostol ment Örményországba, hogy ott az üdvösség igéit hirdessék, az igaz vallást terjeszszék. Az elfogadott tan megszilárdítása végett Örményországban rögtön örmény püspökségeket állapítottak. Ezen püspökök neveit, kormányzási idejét és egymásutániságát az ősök történelmi műveivel és a jelen irataival bizonyítjuk.

Első század Krisztus után.

Tádé apostol¹⁾ hirdette az üdvösség tanát Nagy- és Kis-Örményországban, Edessában, Mezopotamiában és más helyütt 33—49 évig (L. az örmény „Hájszmávrkh“-on²⁾ kívül az örmény szentek életének 4-ik részét).

¹⁾ Forrásunk ugyan apostolnak mondja, ki hivatására nézve valósággal apostol is volt (apostol a görögben annyi, mint „küldött“), de azért nem tartozott a szoros értelemben vett 12 apostol közé, hanem Krisztus 72 tanítványának egyike volt, kit Urunk mennybemenetele után Tamás apostol Ábágár királyhoz küldött Edessába. Tádé előbb meggyógyította a királyt, azután megkeresztelte; de nemsokára az egész várost Krisztus hitére térítette és Áddét szentelte e város püspökévé (l. alább ezen sorozatban Áddét). Tádé tanította szent szűz Szántuchdot, szent Voszgi (= Aurel) társait (= Oszgeánkh) és még igen sok egyént Sávársán örmény városban az igaz hitre; ezért nevezték „apostolnak“ és Örményország „lelki atyjá“-nak. Azonban Ábágár halála után, fia Szánátrug alatt előbb sok kínt szenvedett, végre lefejeztetett Krisztus hiteért; de a sírban feje — esodálatos módon — odaforrt a testéhez. Chorenei, II. könyv, 30 fej., Hájszmávrkh decz. 23, Sárágánok. (L. Mechithár szótár, III. részt, 280 lap).

²⁾ *Յայտնարոցք* (igy is *սյտնարոցք*): a szentek életéről és vértanúságáról írott munka.

Bertalan¹⁾ apostol prédikált Nagy-Örményországban 65—68 évig. (Szentek élete 9. rész).

Judás-Tádé²⁾ Nagy-Örményországban 66—69 évig. (Ugyanott).

Áddé³⁾ püspök, ki Tádénak volt tanítványa, Edessából kormányozta az örmény egyházat 33—37 évig. (Ugyanott 10-ik rész).

Jéghise⁴⁾, ki Jeruzsálemben szenteltetett püspökké, 52—70-ig hirdette az evangéliumot Örményországban és Alvaniában (= az alanok földje. Szentek élete, 12. rész, 145 l.).

Sztátheosz, Tádé tanítványa 60—80 évig hirdette az üdv igéit Nagy-Örményországban (Örmények története, I. köt. 299 lap; Hájszmávurkh ápr. 27).

Zachariás püspök, Tádé tanítványa, 40—70 évig hirdette az igaz vallást Nagy-Örményországban. (Szentek élete, IV. rész, 17 lap).

Theophilosz püspök, Tádé tanítványa, Kis-Örményországban, cappadotiai Caesareában 40—70-ig. (Ugyanott 18. lap).

Gumszi, kit Bertalan szentelt fel püspökké, Nagy-Örményországban 67—90-ig. (L. Urbel István, Sziunikh történelme).

¹⁾ Máté 10. 3. Lukács 6, 14. Krisztus tizenkét tanítványának egyike. — Ez Zsidóország Galilea tartományából való, ki Üdvözítőnk mennybemenetele után sok helyütt hirdette az üdvösség igéit. Járt Persiában, Mediában, Parthiában, Elámban (tartomány Persia és Assiria között); elment Assiriába, hol sok csodát vitt véghez. Bement Örményországba, elment ennek Koghthên kerületébe is; innen Vászpurágán tartományunk Nagy-Árpág kerületébe vonult; itt az igaz hitre térítette a királynét, Szánatrug örmény király nővérét, továbbá ennek ezredesét és még sokan adtak hitét szavainak. De a pogányok elfogták, megkínózták és börtét lenyúzták. Így halt el a szent apostol, ki Örményország „atyja“ és világosítója lett. Chorenei, II. könyv, 31. fej., Hájszmávurkh decz. 3. (Mechithár szótár, III. r. 255 lap).

²⁾ Ennek az apostolnak a neve Tádé (Taddeus). Máté, midőn névleg elősorolja az apostolokat, csakugyan Tádénak nevezi; de mivel Lukács evangéliumában a Tádé név helyett Judást használ (pedig Tádé és Judás egy személy), megkülönböztetőleg iskarioti Judástól, ki Krisztust 30 pénzen elárulván, felakasztotta magát, — ezt Judás-Tádénak is nevezik.

Második század Krisztus után.

Bárszumá püspök Edessa városában 108—120-ig. (L. Szentek élete, I. rész).

Azokat a püspököket, kik Edessa városában Áddét és Párszumát megszakitás nélkül követték, Mégérdiesh atya sorolja elő. (Szentek élete, 10. rész, 144 lap).

Püspökök, kik Pápelász után Sziunikhban következtek: Cshothigosz püspök, az örmény Gománá³⁾ városban 160—190-ig. (Özséb, Egyh. tört. 16 lap).

(Az a szorgalmas kutató, ki gonddal áttanulmányozza régi írónkat, összeállíthatja azon püspökök névsorát is, kik Nagy-Örményországban, Sávársánban, vagy más helyütt Zachariás püspököt követték).

Nem ismerjük ugyan azon püspökök neveit, kik Theophilosz után cappadotiai Caesareában következtek, de azért Mégérdiesh atyával (Szentek élete, 4. rész, 18 lap) határozottan állíthatjuk, hogy léteztek ilyenek. Ugyanis nevezett atya így szól: „Elment szent Tádé Mázság⁶⁾ városába, hol többeket térített Krisztus hitére; itt egyházat alapított, mely egyház püspökévé Theophiloszt tette . . . s ezt több apostoli püspök követte.”

³⁾ Ezt szent Tádé, az apostol tanította és tette Edessa főváros örmény kath. püspökévé szent Ábágár örmény király idejében. Áddé, Ábágár király fiának: Anánun-nak idejében szenvedett vértanúságot Krisztus hiteért. Chorenei, II. könyv. 30 fejt. (L. Mechithár szótár, III. rész, 234 lap).

⁴⁾ Tádé apostol tanítványa volt, ki Persiában, Mediában és Örményországban hirdette az evangéliumot, végre az alának Udi tartományában; innen általmént Zárghuniba, hol a hitetlenek a Krisztus vallásáért megkövezték. Hájszmávurk szept. 21. (L. Mechithár szótár. III. rész 272 lap).

⁵⁾ Ez a jelentékeny város, mely Thokát közelében, az Iris folyó mellett feküdt, — most rom.

⁶⁾ Első-Örményország fővárosa, cappadotiai Caesareának (Mázság Kámráecz, vor jév Gészáriá Gábátovgáčzhvoecz) is neveztetett, mert Cappadocia határán feküdt. Egykor örmény királyi székhely.

⁷⁾ Itt egy nyelvtani hibát, mely a magyar „Hiszek egy”-be esuszott be, kell helyreigazítanom. Ugyanis az első magyar fordító a latin „Hiszek egy” ezen mondását: „Passus sub Pontio Pilato”

Mechithár püspök, Sziunikh tartomány Thánáhád nevű zárdájában 150—170 évig. (L. Urbel, Sziunikh története).

Pálma, pontusi⁷⁾ püspök 150 körül Krisztus után a környékben levő 40 püspökkel zsinatot tartott; ezen püspökök között Özséb egyházi atya tanuskodása szerint örmények is voltak. (L. Özséb, Egyh. tört. 4. rész, 23 l.).

Harmadik század Krisztus után.

Mehrúzsán örmény püspök Nagy-Örményországban 250—280-ig. (L. Özséb, Egyh. tört. 6. rész, 46 fej.).

Szebasztei (Sivász) örmény püspök, 270—290-ig, ki pappá szentelte Áthánáginészt⁸⁾. (Szentek élete, 4 r. 320 l.).

Az örményországi vagy pontusi püspök, ki Áthánáginészt püspökké consecrálta. (Ugyanott 322 lap).

Balázs⁹⁾ (Vlásziosz), az örmények Szebaszte városának püspöke 290—315. (Ugyanott, 1 rész).

Ákáczius (Agágiosz) Ámit vagy Tigránágérd (ennek török neve Diárbekir) város püspöke 250—280-ig. (Szentek élete, 12 r. 26 lap).

Így fordította magyarra: „Kinzaték Pontius Pilatus alatt.“ Holott a helytartó neve Pilatus s mivel Kis-Ázsia Pontus nevű tartományából eredt, latinul (helyesen) Pontius-nak (pontius, a, um) neveztetett el; ellenben a magyar fordító vétett a nyelv szabálya ellen, midőn a latin alakot tartotta meg. A mondottak szerint tehát az idézett mondat helyes magyar fordítása ez: Pontusi Pilatus. Így fordul elő ez a mondat az örmény és más fordításokban is.

⁸⁾ Áthánáginé, szebasztei örmény szent patriarkha, ki Diocletian császár alatt vértanúságot szenvedett. Ennek testét adta Leontius caesariai patriarkha Világosító-Szt-Gergelynek ajándékba, ki azt Szent-Gárábéd ercklyéivel együtt Örményország Dáron nevű tartományába vitte. (Mechithár szótár, III. r. 234 lap).

⁹⁾ Éz Licianus gonosz uralkodó idejében az üldözők elől Árdeni hegyre menekült, hol az állatok közt élt. Isten nevében meggyógyított minden emberi és állati betegséget; a lenyelt csontot, tövist kivette a torokból, vagy gyomorból. Még ma is ilyen bajokban sokan Szent-Balázshoz fordulnak közbenjárásért, segítségért. Agricola bíró Balázst elfogatta és előbb börtönbe vetette, azután fára akasztatta és vas-vakaróval vakartatta testét; a vért, mi testéből hullott, hét nő szedte fel, de ezért halállal lakoltak: lenyakaztattak. Szent-Balázst pedig egy folyóba dobták, de mivel innen épen jött ki, Szebasztében lefejeztetett. Hájszmávurkh febr. 10. (Mechithár szótár III. rész, 358 lap).

Archelausz püspök Örmény-Mezopotamiában 260—280-ig. (Erről tesznek említést Khave, Berti és még számosan).

Sándor püspök Kis-Örményországban cappadotiai Caesareában 210—230-ig. (L. Özséb, Egyh. tört. 11 rész).

Firmilián püspök ugyanazon városban 230—270. (L. Özséb, Khavé és mások műveit).

Cleneus (Gheneosz) püspök ugyanott 272—290-ig. (Szentek élete, 12 rész, 326 lap).

Leontius püspök ugyanazon városban (cappadotiai Caesarea), ki 302-ben szentelte püspökké Világosító-Szent-Gergelyt.

Világosító-Szent-Gergely első patriarkhája és gáthoghigosza az örményeknek 302—332-ig.

Ime! ezt a bő sorozatot voltam képes összeállítani azon jegyzeteimből, melyeket készítettem a régi írók olvasása közben. Ez a becses sorozat sok kiváló egyén nevét foglalja magában, kik nemcsak fentartották, de meg is védelmezték az örmény egyházat Nagy- és Kis-Örményországban és az ország határain túl is a hatalmas üldözések idejében a pogány, római és perzsa uralkodókkal szemben.

Nem teljes ugyan ez a sorozat, mely még kiegészítésre várakozik; de azért merem kérdezni, hogy melyik keresztély nemzet tud ezen régi századokból: a kereszténység három első századából, mely Tádé és Bertalan apostoloktól Világosító-Szent-Gergelyig terjed, ilyen drága sorozatot felmutatni?

(Háruthiun H. Gredéanczh-nak, ki India Gánphur helységében lakik, a marseillei „Armeniá“-ban megjelent fölötté becses dolgozata után eredeti örményből fordította és jegyzetekkel ellátta)

Szongott Kristóf.

AZ ÉJ.

KÖLTEMÉNY ÖRMÉNYŰL.

Գիշերը :

Kiseré*).

Գիշեր է, ֆանգիստ է կիսմը,
Միսյն ես եմ արթուն . . .
Կըմնածեմ, ինչու է նոս
Բոլոր այս քնութիուն ?

Kiser e, hánkiszd e gjánkh,
Miájñ jesz jem ártun . . .
Gémédádzem, incsu e hasz
Palar ájsz pènthiun ?

Ինչ որ կրոնեանուր եւ ինչ
Որ ծածկուած է մեզի,
Էն փարքը ցոյց կուտայ, ով
Երարիչ աշխարհի ?

Inesh var gèdesznunkh jev inesh
Var dzádzgèvádz e mjezi,
Kha phárhkè czhujezh gudá, av
Árariesh áschárhkhi !

Տկար ենք մերք, մարդիկներ,
Ըստնց քո օգնութեան,
Տէր Ըստուած, փութախըլալ
Լեր մէզիլ նազիսեան !

Dégár jenkh mjenkh, mártiknjer,
Áránecz khá oknutheán,
Der Ászdvádz, phárávareál
Ler mjezme hávidján !

Ղուկաս Բարդուղիմեան.

Budapest. Pátrubány Lukács.

*) Éj van, csendes az élet; csak én vagyok ébren. Gondolkozom, hogy miért van itt az egész természet? — A mit látunk, valamint az, mi előlünk el van rejtve, a Te dicsőségedet tanúsítja őh alkotója a világnak! Mi emberek, a Te segítségod nélkül gyöngék vagyunk. Ur Isten dicsőítéssél általunk örökké!

Gróf Zichy Domonkos levele Lukácsi Kristófhhoz.

Avolt veszprémi püspök, ki a szabadságharcz lezajlása után leköszönt állásáról és Besztercz-Naszodmegye egyik kis községébe: Májerbe huzódott . . . (és itt élte le életének hátralevő napjait), — a következő sorokat intézte: Lukácsi Kristófhhoz:

Főtisztelendő Esperes-Plebános úr!

Örömteljes meglepetésemre szolgált főtisztelendőségednek becses levele mellett megküldött s általom már rég birni óhajtott n a g y b e c s ü művének vétele.

Fogadja szives köszönetemet valamint ennek, úgy az 1876. évre szóló directorium megküldéseért.

Mint hogy becses művének jövedelme a Szamosújvárt fennálló és Világosító-Szent-Gergely nevét viselő árvaház javára van szánva, a nekem küldött tiszteletpéldányért ne terheltessen 10 forintot elfogadni.

Az újévben elárasztott jó kívánságait hasonlókkal viszonzozva, maradok

A főtisztelendő Esperes-Plebános úrnak

Májerben 1876. ján. 7.

kész szolgája

Gróf Zichy Domonkos.

Gmlékvors.

— Egy ifjú albumába. —

Örülj csak a létnek, az égnek, a kéknek,
— Tavasznak, a nyárnak, az ősznek, a télnek,
Örülj csak, örülj hát! . . .

Ám arra vigyázz, ám azt se feledd el:
— Eltéd ha letűn, a halálban nyerd el
A lét koronáját!

(y).

Az örményekről.

Budapest, július 26.

Tekintve azt, hogy hazánk és nemzetünk ezredéves fennállása óta ismételten az elsülyedés és enyészet szélén állott és csak a Gondviselés rendelkezésének köszönhető, hogy „él magyar, áll Buda még“; tekintve a

szerencsésen kiállott számtalan veszélyt, — nem csoda, ha magyar ember minden elnyomott nemzet iránt részvétet és rokonszenvet érez; természetes más az: hogy ezeket a szívérzelmeket bírjuk-e tényekkel érvényesíteni? — így csak legközelebb az európai népek kevés kivétellel lelkesedtek a burokért az angolok ellen s de ez éppen nem használt semmit sem a szegény buroknak, mert a kormányok nem tettek semmit sem az elhagyott népfajért.

Vannak ugyanis beteg, vannak haldokló és vannak szenvedő népek. Beteg nép, a melynek nyomában elenyésznek még a kultura nyomai is, például a török nép. — Haldoklók az amerikai benszülöttek népei; szenvedő nép az ir nép, a lengyel, meg az örmény nemzet. Ennek az utóbbinak a sorsa közelebb érdekel bennünket magyarokat, mert nálunk korán találkozunk örmény gyarmatokkal, a melyekből sok kereskedő s egyéb jómódú emberek származnak.

Hazánkban a leleményes örmény a legkiválóbb hazafiak közé sorolható, a ki azonban közöttünk sem feledkezett meg arról, hogy — örmény. Már az a körülmény is, hogy örmény gyarmatokkal a messze világon találkozunk, mutatja, hogy a Kaspit, Fekete-tenger — az Eufrat és Tigris felé való kis-ázsiai örmény fensík már korán bocsátott emberi rajokat a világ minden tája felé. Mily virágzóak a Velence mellett Szent-Lázár szigetén, Bécsben, Párisban, Konstantinápolyban a mechitháristák tudományos intézetei és telepei! Ha — mint mondják — Örményországban keresendő az emberek bölcsője, ha ott állt meg a Noe bárkája és onnan sugárzott szét az emberi civilizáció, akkor nem csoda, hogy általában érdeklődnek a ma is — annyi öldöklés és mészárlás után is — még mindig 3 milliót (5 mill. Szerk.) számláló örmények iránt. Leírhatatlan azonban: mit szenvedett e nemzet, mióta a történeti színpadra lépett; az örmény nép ma pogányokra¹⁾,

¹⁾ Az örmény volt a világon az első nép, mely a kereszténységet felvette; azért határozottan mondhatom, hogy az örmények között egyetlen egy pogány sincs! Szerk.

keresztényekre és schismatikusokra¹⁾ oszlik. Ez a szívós, majd kétezer esztendő s multtal²⁾ bíró keresztény örmény nemzet — a legújabbban is sokat beszéltet magáról és folyton foglalkoztatja a civilizált nemzetek legnemesebbjeit. Valamint vérrel van írva az ír nemzet történelme, valamint szomorú a lengyel nemzet sorsa, — úgy látszik, — csak azért tartatik fenn (az örmény), hogy mártíromsága is tovább tartson; iszonyatos ugyanis, hogy e nemzet csak török kinzói- és hóhéraitól mennyit szenvedett s mennyit szenved még most is! Európa szégyene, hogy ez így van! . . .

Nem lehet csodálkozni, hogy a századok folytán annyi örmény kivándorolt kis-ázsiai hazájából s hogy másutt keresett és talált is menhelyet, hogy ezek az élelmes és értelmes örmények hazájukról nem felejtkeznek meg s hogy erejükhez képest mindent megkísértenek, hogy nemzetüket felszabadítsák, azt természetesnek találjuk, a mennyiben azonban összeesküvések útján is készek a jármot lerázni s forradalmi eszközöktől sem rettennek vissza, több bajt és véres üldözést hoznak véreikre, mint megkönnyebbülést. 1885 óta állandóan napirenden van, úgyszólván az örmény-kérdés, mert már úgy a berlini szerződés 61-ik pontjában, mint az 1878-ban kötött cziprusi szerződésben szó volt az örmény nemzet helyzetének javításáról; de 1885-ig a török semmit sem tett; akkor kezdtek a külföldön élő örmények mozgalmat, a diplomaták is kedvezni látszottak — s ime az utolsó pillanatban vissza vonultak még egymást fenyegetve — s átengedték a szerencsétlen örmény nemzetet a legraffinirozottabb kinzásoknak és mérszárlásoknak, a minőknek ezelőtt még soha sem volt kitéve e szerencsétlen nemzet;

¹⁾ Így kellett volna ezikkírónak mondania: katolikus keresztényekre és nem-egyesült keresztényekre (= gregoriánusokra és schismatikusokra [Iuszávorecsnágán]), mely utóbbiaknak egyházi feje az Ecsmiádzinben (Orosz-Örményország) székelő „kátholikosz.“ Ezekon kívül van az ázsiai örmények közt néhány száz protestáns (poghokágán) is; a hazai örmények közt egy nem-egyesült és két protestáns van.

²⁾ Multunk több, mint 4000 (négyezer) esztendőt számlál. Szerk.

a féltékeny és saját hatóságaitól is felbiztatott török csöcselék hányszor rontott csak azóta a szerencsétlen örményekre; százezreket hánytak így kard élére — s az örményeknek ma sincs kilátásuk jobb sorsra, s még kevésbé — autonomiára! — A francia kormány csatlakozik inkább az oroszhoz, hogy ne történhessék semmi sem az örmény nemzet javára — s az angol nemzet, mely a reformokat garantírozta, inkább szintén őrt áll, hogy a török fanatizmus lemészárolhassa még az utolsó örményt is, a ki török uralom alatt él!

A legközelebbi napokban hirdettek örmény kongresszust Brüsszelben; de ki merne ettől sikert reményelni, midőn a kormányok nem akarják még hallani sem a már-már veszni induló szegény örmény nemzet jajkiáltását; pedig mennyire hangsúlyozta még 1895-ben Salisbury az erélyes eljárást a szultán ellen az örmény atrocitások miatt, — a mi külügyminiszterünk is egyet értett vele, — s íme a török ma is csak úgy öldöklí örmény alattvalóit, mint régen s Európa ezt tétlenül nézi!

Ez a keresztény szolidaritás. A törökök, mint vad állatok rohanják meg minduntalan az örményeket; a mi zsidó újságaink fel sem veszik azt — diplomatáink alig beszélnek már ezekről az atrocitásokról — s azalatt kegyetlenül gyilkolják le a keresztényeket török földön.

(„Alkotmány“).

A MAGYARORSZÁGI ÖRMÉNYEK ETHNOGRAPHIÁJA.

Irta: SZONGOTT KRISTÓF.

— Tizenötödik közlemény. —

A háznál akárhányszor lakodalmi dallal fogadják a „királyi pár“-t; erre aztán sok helyütt tánczra perdül a vőfél a „királyné“-val. És evvel vége van a lakodalomnak, habár sokan még most vannak jó kedvükben.

Ha a vendégek mind eltávoztak, a pap után küldenek, hogy végezze el az esketés utolsó imáját is. Ez megáldja keresztel az összekeltekét és leveszi a szalagot a menyasszony nyakáról. Végre átadják a vőlegény szülei a menyasszonyt a férjnek hosszú beszéd kíséretében Szerencsét kívánnak és tanácsokat osztogatnak; különösen arra figyelmeztetik őket, hogy hívek legyenek egymáshoz és egyetértésben éljenek¹⁾. „Egyebet nem láttatok szüleitek házánál, kövessétek tehát a jó példát.“ . . . És a példa vonz. A nagy készség, melyet a hív örmény házasságok egymás iránt tanúsítanak — köztudomású. Ha mégis nagy ritkán egyik-másik szerencsétlen házasságot tett, arról vajmi kevesen tudnak. „Ez a sors jutott nekem osztályrészü, — mondja — el kell viselnem“ (*Եւր օրակարգսրդնն է, սխիւի տաւիք* — Im dságádakirên e, bidi dánim. L. „Armenia“ 1889. évfolyam 54—56 és 69—73. lap).

3. Fejezet. Házasság Vánban.

Irott meghívóval hívják meg az embert menyekzöre, mit rendesen vasárnap tartanak meg. Négyszögű papirra, melynek körzete szépen ki van czífrázva, veres és zöld tintával, rímes versekben írják a meghívókat. Az örömapa neve fekete tintával van írva. A meghívó felett egy ékes nagy *E* betű látható, mi az Isten nevét jelenti.

A fiatalság menyekző előtt való szombatn estve összegyűl a vőlegény házánál és evés-ivással, dalolva-játszva tölti el az éjet. Nem kártyát játszanak, hanem ártatlan társas játékokat. Legközönségesebb a „gyűrű-játék“, mely hasonlít a mi „kis-pénn“-ünkhez. Az megy hunyni, kinél megtalálja a hunyó a gyűrűt²⁾. — Egy másik játék „főveg-játék“ név alatt ismeretes. A játszók körbe ülnek; mindenki tesz fejére főveget. Most a középen álló „uszdábási“³⁾

¹⁾ Ha van is néha per-patvar a házasságok között, ezek a szóváltást idegen nyelven folytatják, hogy a gyermekek ne tudják: miről van szó.

²⁾ Vánban e játék neve: „Nádo, nádo, dsidoz.“ Ezek nem örmény szavak, jelentésök: Hol van? hol van? itt van.

³⁾ Rendező.

jelt ad, mire minden játészó elcseréli fővegét szomszédjával; de „tur“-t (ajtó) kiált az uszdábási és megszűnik a csere. Az lesz az uszdábási, ki főveg nélkül maradt. — A harmadik játékot „posta-játék“-nak nevezik. A játészók közül mindenki választ magának egy-egy város nevet. A városok székekre szembe ülnek. Egyik rablónak adja ki magát; ennek bekötik szemeit. Erre egyik azt mondja: „A posta elment Vánból Pághesbe.“ Azok, kik e városok neveit választották, helyeiket megcserélik; de vigyáznak, hogy a közepen álló rabló meg ne fogja őket. Így folytatják. A kit a rabló megfogott, annak kötik be szemeit . . .

Ilyen játékokkal töltik énekelve-dalolva az éjszakát. Reggel felé egyik szemüveget vesz elő, hüvelyk és mutatóujját összeteszi és elkezd szónokolni: „Dicső örmények! Örményország veszélyben forog; fogjatok fegyvert és kiáltásokat éljen Örményország!“ Azután elszaval néhány hazafias örmény költeményt. De félbe szakítja egyikök és így szól:

— Dádsád efendi, kurdok jöttek . . .

Erre felugrik a szónok ülő helyzetéből, elveti a szemüvegét, elfut és elrejtőzik valamelyik játészótársa háta mögé: „Fogjátok meg, kössétek meg kezét-lábát, én is jövök“ . . .

Erre azt, ki a kurd szerepét játészodja, megkötözik. Most félelmet tettetve oda közeleg az efendi is és azt kérdi: „Jól megkötöttétek? Vigyázzatok, nehogy elszabaduljon. Majd a bíró elé állítjuk, hadd vegye el büntetését“ . . .

De felviradt és haza megy a társaság.

Estefelé a völegényyel a menyasszony házához mennek; a völegény megcsókolja apósa és anyósa kezét, azután állva marad mindaddig, míg meg nem kínálják üléssel. Erre a pap megáldja a ruhát, azután az egész gyülekezet a templomba megy; a nők a menyasszonynyal kocsikkal mennek, a völegény a férfiakkal gyalog.

Menyekző után a völegény házánál folytatják a lakomát; ha a násznagy meg nem kínálja a völegényt üléssel, úgy ez a vacsora alatt folytonosan állva marad.

Falvakban az a szokás, hogy zsebkendőbe göngyölt almát tesznek a völegény szájába és ő kénytelen azt ott tartani; ellenben a városokban az almát a völegény kezébe teszik. Az alma a menyasszonyt jelképezi. . . .

4. Fejezet. Menyekző Árábgirben.

Valamint sok más helyütt, úgy Árábgirben is az örmények télen tartják a menyekzőket. Itt az árábgyiri szokásról szölok.

A menyasszonyválasztás után a völegény szülei, a család legöregebb tagja és még néhány házibarát kíséretében, valamelyik estve a menyasszony házához mennek: viszik a foglalót (*hounghouny*, choszkhgáb: szókötelek), a mi aranypénz és átadják azt a menyasszony szüleinek. Míg e rokonosító társaság ott van, a választott leány más szobában idöz. A völegény szülei azután még több ízben ellátogatnak e házhoz; mert a szokás kötelezővé tette a gyakori látogatást, mely ajándékvivö látogatásnak („náváláji“) neveztetik. Az aranyok számát szaporítják; ha a leány első látogatás alkalmával 50 aranyot kapott, úgy a látogatók másod ízben legalább 60 aranyot leszámhálnak az asztalra. A menyasszony is küld a völegénynek czukornemüt, gyümölcsöt, selyemruhát és a t.

De eltelt a jegyesség ideje. A menyekző előtt két nappal előmenyekzőt¹⁾ tartanak. Elmúlt a két nap is. A rokonokat és barátokat mind meghívják. Az est sötétje már kiterjesztette szárnyait; a menyekző elkezdödött. A menyasszony háza tele van vendégekkel, kik közül némelyek dalolnak, mások az újpár jövendő boldogságáról beszélnek. Ekkor belép egy társaság, mely ifjú legényekből áll és „Tursz-tursz“ (ki-ki) kiáltással elrabolják²⁾ a völe-

¹⁾ *հինա տանելու ժամանակ, որ նախատեսն է նարանեաց*: Hiná dánelu számánág, vor náchádonn e hárszáneáczh: A (völegény) elrablásánk ideje, mely a menyekző előünnepe. Régen a völegényrablás ünnepélyét menyekző előtt két nappal tartották.

²⁾ A hazai örmények is tartották ezt az ünnepélyt menyekző előtt való estve és azt „hinátronkh“-nak (*հինադրոք*) nevezték. Apáink a hinátronkh szót, a hen (rabló) sajátítóesetéből (hini, a kiha-gyott vég i helyébe a kapcsoló á-t tették) és tērunk (tett, csinálás: elrablás) szavakból alkották.

gényt, ki vagy a közelségben lakó rokonánál, vagy valamelyik szomszéd házában rejtőzik el; azután haza megy és felölti völegényi ruháját. Később ő és társai lóra pattannak és lámpákkal meg fáklyákkal — úgy éjfél tájban — éljenzések közt templomba mennek. Jön a nászmenet is a menyasszony házatól. A menyasszony könnyeket hullat, lepel fedi arczát. Esketés után dalolva lóháton viszik haza az újpárt, melynek tiszteletére az ajtó küszöbén egy juhot vágnak le. Itt a boldog pár, kiknek fején a fáklyafény világánál ott csillognak a koszorúk — kissé megáll.

Két nap mulva az após vejét és ennek barátait vacsorára hívja; ez az ünnepély völegénytiszteletnek (peshszájbádiv) nevezetik. Reggelig vigadnak.

5. Fejezet. Örmény házasság Tiflisben.

Tiflisben az esketési szertartások befejeztével legelőször is kardot adnak a völegény kezébe, melyet ő az ajtó előtt megállva, hüvelyéből kiránt, míg a menyasszony alatta átsiklik, annak jeléül, hogy az ő férfias védelme alatt neje minden veszély ellen meg lesz oltalmazva. Azután édes vizet adnak inni az ifjú párnak, mintegy a házaselet tiszta és édes örömének izlettetőjeül; vallási jelentőség szerint pedig: a kánai menyekző emlékezetére, hol Üdvöztünk a vizet borrá változtatta.

Áfion Káráhiszár (Brussai vilajet, Kis-Ázsia) városában az örmények között újabb időben egy helytelen szokás honosult meg: a leánygyermekeket 4—5 éves korukban jegyesítik el. Azt mondják, hogy azon ifjak, kik nem követik e szokást, férfi korukban nem kapnak leányt.

Egy régi „Szerartás-könyv“ (Másdoczkh) így írja le a keresztény örmények közt hajdan dívott házassági szokást: „Tudva van, hogy a jegyváltás kezdete a menyekzőnek (bészág) és valamint a fa előbb virágzik, azután hoz gyümölcsöt, úgy a völegény és menyasszony is jegyet váltva előbb virágozzanak és csak az esküvő után gyümölcsözzenek. — A pap nézzen utána, hogy a völegény ne legyen menyasszonyával se testi, se lelki rokonságban; vigyázzon továbbá arra is, hogy egyenlőtlenek ne keljenek

egybe; végre ne engedje meg azt sem, hogy ifjú — vén banyát vegyen nőül; hanem a völegény 15 vagy 12 éves és a menyasszony 14 vagy 10 éves legyen. — Szemben ültetik egymással, de nem lefátyolozva, mint a hogy a pogányok szoktak tenni; aztán a völegény elébe teszik tálcán a jegyeket: a gyűrűt, a karpereczet, a fülönfüggőt, a veres fonalt és a fátyolt. A negyedik ujja, melynek ere a szívhez ér, huzott gyűrű azt jelenti, hogy a menyasszony a völegény szívét szerette meg; a karperecz mutatja, hogy a férjnek engedelmes lesz; a fülönfüggő jelentése az, hogy füleivel is hallotta édes szavait annak, ki neki megtetszett; a veres fonal és fátyol azt jelentik, hogy igazán férjhez ment ahhoz, kivel jegyben volt. Azután a pap kezébe veszi az áldás poharát és elmondja Gábiel életadó üdvözlését, melylyel ez köszöntötte a Szüz-Máriát, ki méhébe fogadta az Igét, az Istent.“

1875-ben Konstantinápoly számára szerkesztett „Örmény házassági szabályrendelet“ első szakasza szerint a völegénynek legalább 18 és a menyasszonynak 15 évesnek kell lenni. Az esketés a templomban történik. A pap a szertartás előtt misét mond; de a mise el is maradhat, (13 §.) — Az esketésért díj nem fizettetik. Az önkénytes adomány elfogadható (14 §.). Az esketés rendesen hétfőn tartatik; de a szükséghez képest az egyház megengedi, hogy kedden, csütörtökön, vagy szombaton is tartassék esküvő (15 §.). Hétfőn reggel a völegény a menyasszony házához megy; itt a pap megáldja a gyűrűket azután templomba mennek. A szentegyházban a pap előbb beszédet intéz hozzájuk . . . azután történik a kézfogó és esketés (16 §.).

6. *Fejezet. Örmény házasság a hazában.*

Az ifjú, mihelyt választott a sok szép leány közül, azonnal közli is szándékát szüleivel, kiknek — legtöbb esetben — mi kifogásuk sincs a választott ellen. — Néha maguk a szülők ösztönzik késedező fiokat a házasságra. „Nézd, anyád öreg, házi dolgait már nem végezheti — mondja az apa — jó lenne, ha megházasodnál. Mit fogsz

csinálni egyedül, ha fejünket leteszszük¹⁾); hozz egy jó asszonyt a házhoz. Tudnék is neked valót ajánlani.“ Ha az ifjú is megkedveli azt, ki a szülők tetszését megnyerte, akkor — úgy kéz alatt — bizalmas emberük által megtudakolják azt, hogy adják-e a leányt és hajlandó ez fiok után menni? Kedvező eljárás esetében meg is határozzák a jegyváltás napját.

Némely háznál délben tartják meg ezt az ünnepélyt. A völegényt kíséretével együtt ott is marasztják a menyasszony szülei. Együtt ebédelnek. De a legtöbb mátkaság estve történik. A völegény apjával, fivéreivel és a férfi rokonokkal megy a menyasszony házához. Itt a „kikérő“ szép beszédben kéri meg a leány kezét. Erre a szülők nevében a „kiadó“ válaszol; beleegyezik abba, hogy a jegyváltás megtörténjék; azért felszólítja a völegényt, hogy keresse meg menyasszonyát. Ez örömet tesz eleget a felszólításnak és a leányt, ki rendesen más szobában van elrejtőzve, a nászközönség elébe vezeti. Most nyomban megtörténik a gyűrű-váltás, mely után előállnak a vőfelek és a násznépet itallal meg csemegével vendégelik meg.

A jegyesség ideje nem tart sokáig. Ezalatt a völegény aráját legalább egyszer meghívja ebédre, vagy bár rövid látogatásra a szülei házhoz viszi, mikor a leendő anyós azt valamivel megajándékozza. Az ajándék ékszer vagy arany pénzből áll. Menyekző előtt való nap reggel a jegyesek együtt mennek templomba, itt meggyónnak és azután az Úr asztalához járulnak.

Estve vitték a völegény szülei házatól a menyasszonynak a „kosarat“. Sokan kísérték a „kosarat“, mely tele volt ajándék-tárgyakkal.

A míg a leány a kiürített kosárba rakta a maga ajándékait, a vendégeket asztalhoz ültették. A viszon-ajándék ezekből állott: völegényi ing, nyakravaló, zsebkendő, csemege

¹⁾ Az ő és felesége fejét érti; mert a házi kormány a szülők kezében van. A családfő ritkán él e kifejezéssel: „Ha meghalok“, hanem e helyett így szól: „Ha leteszem fejemet“ (Theor vár ténim éz kélöchész).

stb. „Beh sokat ülnek“ mondá türelmetlenül a vőlegény. Mire az anyja: „Idő kell ahhoz, míg sok szép ajándékodat kiszedik, apróra megnézik és azután ismét telerakják a kosarat.“ De jönnek, mert hallatszik már az örömrivalgás. Belépnek. . . . és az asztalra teszik a kosarat. Minden szem oda néz, a tárgyak kézről kézre járnak. Meg vannak a küldeménynyel elégedve. — Most nem visznek kosarat. Tanuló koromban még divott e szokás; magam is vittem „kosarat“.

Ha a leány nem akart jegyese után nőül menni, akkor a kosarat üresen küldötte vissza. Innen származik ez a szólásmód, mely az egész hazában használatban van: „Ne adjon üres kosarat.“

Régen a pap, közvetlen az esküvő előtt, elment a vőlegény házához és megszentelte ennek menyekzői ruháját; aztán evvel a ruhával ment a vőlegény a szentegyházba. E szép szokás megvan ugyan örökítve a szertartás-könyvben, de a gyakorlati életben most már alkalmazást nem nyer.

A menyekzőt¹⁾ némelyek reggel tartják; ekkor a templomból hazamenő vendégkoszorút villás reggelivel várják. Legtöbben azonban délután 4—5 óra közt mennek a szentegyházba esküdni. Miután visszajött a megbízott egyén avval az izenettel, hogy a menyasszonyéknál is készen vannak, a vőlegény övéivel arájához megy. Itt a „kikérő“ szeme a „kiadó“ keresi fel, kihez néhány alkalmoszerű szót intéz, azután felszólítja a ház megbizottját, hogy váltsa be a jegyváltáskor tett ígéretét, mert a vőlegény az Úr oltára elé akarja vezetni aráját, hogy ott az Úr szolgájának áldást esdő imájára szívök összeforrhasson. Miután elhangzott a „kiadó“ igenlő válasza is, a vőlegény elrejtőzött arája megkeresésére indul. A belépő új-párt a nászközönség „Éljen“-nel fogadja. A míg a menyasszony elbúcsúzik szülői-, testvéreitől, a rokonoktól

¹⁾ Menyekző: azon szertartások és vigalmak, melyek az új házasok összekelése alkalmával történnek. A menyekző lényeges része a lakodalom; járuléka: táncz, vigalom, különféle játékok.

és ismerősöktől, a vőfelek itallal és csemegével kínálják meg a vendégeket. — Ha délelőtt történik meg a menyekző, akkor a tálczákon rozsólist hordanak körül, délután ellenben tokai bort.

De készen vannak és párjával indulnak a szentegyház felé. Elöl megy a menyasszony a násznaggyal; a második párt a vőlegény a násznagynővel képezi, ezek után jönnek a vőfelek a nyoszolyóleányokkal, végre a nászközönség.

Évtizedekkel ezelőtt a nászmenet kiegészítő részét képezte az ifjúság. A Szent-Háromságról nevezett társulat, mely Szamosújvártt 1729-ben dr. Stephanovich-Roska István egyházi visitator elnöklete alatt nyert szervezetet, szabályzatának 16-ik pontjában ezt olvasom: A társulat intézkedjék arról, hogy az ifjúság, — a mostan divó szokás szerint — minden egyes menyekzőn jelen legyen. A vőlegény az ifjúság ezen megjelenéseért — vagyoni állásához képest — a társulat ládjába díjt fizet. Az első rendű ifjú¹⁾ fizet 6 magyar forintot, a második rendhez tartozó négyet és az, a ki a harmadik rendbe van sorozva, 2 forintot. A szegény a fizetés alól fel van mentve. — Az ifjúság élén ment a társulat egy tisztviselője: a mársálek, ki kezében tartotta a társulat pálczáját.“ — Most e szokást sem követjük.

A menet már a templom kapujában van, mely a közepén, szép sorban halad előre. Az első padokban jobbról foglalnak helyet a vőlegénynyel a férfiak, míg a bal felől levő padok a nők számára vannak fentartva. A pap az oltárnál imádkozik. Erre jön a sekrestyés tálczával, elkéri a vőlegénytől és menyasszonytól a jegygyűrűt és az oltárhoz viszi; a pap megáldja azokat. Most a vőlegény jobb karjára fűzi aráját és a korlát bal oldalára megy; őt követi a násznagy a násznagynővel. Ezek mögött állanak a vőfelek a nyoszolyóleányokkal. A nászmenet

¹⁾ A hazai örmények polgári és vagyoni állás szerint 1848-ig három rendet képeztek. Az első rendhez (árácsi czérk) tartoztak a dúsgazdagok; a második rendet (erguszum czérk) alkották a vagyonosok; a harmadik rendhez (irékhum czérk) soroztattak azok, kik megélhető állapotban voltak.

többi tagjai a padokban maradnak. A koralát (cancellus) szőnyeggel van betérítve, rajta pedig ezüst gyertyatartókban gyertyák égnek. Most lejön a pap, ki a koraláton belül a házasulandó új-párral szemben áll és hozzákezd az esketési szertartáshoz. Mikor az új pár ajkai már elrebegették a „holtamíglan, holtadíglan“ nagyjelentőségű szavakat is, — a menet visszafelé indul. Elöl megy a menyasszony és vőlegény . . .

Néhány év óta a jegyesek nem a koralát mellett veszik fel a házasság szentségét, hanem az oltár elébe mennek, hogy ott esküdjenek egymásnak örök hűséget. Dr. Molnár Antal, néhai derék országgyűlési képviselőnk volt az első, ki nem a koralát, hanem az oltár elejébe vezette mívelt, ritka szép aráját. Azóta mindenki az oltár előtt esküszik meg. (Szamosújvár).

Legtöbb menyekző alkalmával tele van a templom . . .

Mikor már kiért a menet a templomból, azt az ifjút vagy leányt, ki még nincs összekötve Hymen rózsaláncaival, így üdvözlük: „Dároszé kélchud“ (Dár ádeszé Ásztvádz kélchud — Hasonló szerencse érje fejedet). Az apák-anyak pedig így köszöntik egymást: „Dároszé závgénud“ (Hasonló sorsban részesüljenek gyermekeid is).

A hazaérkező nászmenetet a kapuban zene fogadja. A ház ajtajában áll a vőlegény anyja, ajkain üdvözlő szavak, kezében pedig kenyér és só. „Elszakadtál — mondja menyének — szüleid házától, e percztől kezdve a mi hajlékunk a te házad. Itt is szerető sziveket találsz, kik gondoskodni fognak minden szükségletedről. Ezután velünk leszesz ,egy kenyeren.‘ Isten áldjon meg titeket mind a két kezével“

Azután kezdetét veszi a lakodalom.¹⁾

¹⁾ Itt megmondom, hogy mi a lakoma és mi a lakodalom. Lakoma = akármely cím alatt adadni szokott vendégség, melyben az ételeket és italokat nagyobb bőségben szolgáltatják. — Lakodalom annyi, mint házasság vagyis menyekző alkalmával adadni szokott vendégség, lakoma, mely a nép szokása szerint a legpazarabb bőségben történik, minden egyéb vendégségek között. (M. Akadémiai szótár).

Itt említést teszek azon szokásokról is, melyek a mult (XIX.) század első felében még divatban voltak.¹⁾

Másnap az új-pár a lelkészt vagy valamelyik áldozárt házukhoz hivatta, ki megáldotta őket. „Kérünk Uram — így imádkozott a pap — küld ezen koszorú helyébe, melyet szolgálód fejről leveszünk (ekkor le is vette az anyós a menyasszony fejről a koszorút és a fej-éket) ide a békeség angyalát, hogy ez szentül, mocsoktalanul és egyetértésben tartsa meg őket. . .“ azután megszentelte a hálószobát.

Menyekző után harmadnapra a vőlegény a násznagygyal templomba ment; itt kezeiben égő viaszgyertyával a nagy oltár elé térdeltek. A pap szép ima elmondása után újra megáldotta a vőlegényt.

Nyolcz nap mulva elment a menyasszony is férjével együtt a templomba, hogy ott az Úr szolgáljának áldásában részesüljön. A pap a templom ajtajában várta őket. Míg a pap imáját elvégezte, az asszony égő viaszgyertyát tartott kezében. „Menj be — így végezte a lelkész imáját — a szentegyházba és imádd a boldogságos Szüz Fiát.“ — Még ma is a nő előbb sehova se megy, míg a menyekző után következő első vasárnap nagy misét nem hallgatott. . .

Kevés nemzet becsüli oly nagyra a nőt, mint az örmény.

Krisztus előtt az örmény vőlegény (vevőlegény) is pénzen vette menyasszonyát (ara = ára van). Eriván és Ásdárag vidékén (Örményország) mai napság is így üdvözik a vőlegényt: „Vásárod szerencsés legyen“ (Vádsáred snorhávor élni).

A menyekzőnek négy fő ünnepe van: nésántérek (jegyváltás), phészádész (vőlegénynézés, háztüznézés), hárszéndész (menyasszonynézés) és hinátérek. A jegyváltásról már szólottam előbb. Valóságos ünnepnap a jegyesekre nézve az a boldog nap, midőn a menyasszony választottja kíséretében meglátogatja vőlegénye házát. Ekkor elhalmozzák a menyasszonyt ajándékokkal, mely ajándék ékszerből vagy aranypénzből áll. (Volt eset, midőn a menyasszony ezer darab aranyat is kapott). Erre a vőlegény megbizottai tesznek látogatást azon háznál, hol a menyasszony szülei

¹⁾ L. a plebániai templom örmény szertartáskönyvének, melyet Szamosújvárt 1735-ben Nuridsán Bogdán szerkesztett, 150—154 l.).

laknak; ezek is visznek a menyasszonynak ajándékot. A menyekző negyedik főünnepét (hinátérek) esküvő előtt való napon tartották. Estve összegyültek a két család legjobb emberei és a rokonság a menyasszony házánál: ettek-ittak, szólt a zene. Ekkor előállott a megbizott és a kiválasztottak jobb kezének mutatóujjára vízbe mártott festő növényt (festő csülleng?) kötött. A növény az ujjat megfestette. Másnap esküvő után a vőlegény mindazokat, kiknek ujjai festettek voltak, gazdagon megajándékozta. A menyekző három első ünnepe ma is szokásban van; de a „hinátérek“ (hinátérunk) még a mult század végén kiment a divatból. (L. a jelen cikkely 4. fejezetének 2. jegyzetét).

Kisebb közlemények.

Rákóczy-kiállítás. Jövő évben lesz kétszáz éve annak, hogy II. Rákóczy Ferencz hadjárata a Felvidéken megindult. Kassán (mint a felvidéki fővárosban) a Rákóczyak egyik legkedveltebb tartózkodási helyén mostanában oly irányú mozgalom indult meg, hogy e kétszázados évfordulót megünnepeljék. E czélból egy kiállítást is akarnának rendezni azon kor emlékeiből, — a melynek védnökségét Apponyi Albert gróf, a képviselőház elnöke, Bubics Zsigmond dr, Kassa püspöke, Csáky Albin gróf, a főrendiház elnöke, Károlyi Sándor gróf és Zichy Jenő gróf, valóságos belső titkos tanácsosok vállalták el, az eddigi értesülésünk szerint. Egy erdélyi örmény közmondást a Rákóczykorra vonatkozólag mi is fölemlíthetünk: „Rákóczy Erdélyt vesztette el...“ (Rákóczyn ez Árdeálé gorszuczihile) mondja az örmény ma is, a mi annyit tett, hogy: „Több is veszett Mohácsnál!“

Új Lap. A mult évben tartott II-ik országos nagy-gyűlésen hangosan nyilvánult az óhaj, hogy a rossz irányú s óriási mértékben elterjedt krajezáros újságok ellensúlyozására, jó irányú keresztény szellemű krajezáros újság adassék ki. A Kath. Egyesületek Országos Szövetsége ezen óhajnak és mélyen érzett szükségnek megfelelni akarván, Új Lap ezim alatt keresztény szellemű két filléres derék napilapot indított meg f. évi okt. hó 15-én: a III-ik országos kath. nagy-gyűlés napján. Midőn ezt a szükséges lapot melegen ajánljuk becses olvasóink figyelmébe, mutatóul egy szép részletet itt közlünk is belőle: „A III. katolikus nagygyűlés. (Budapest, okt. 15). Harmadszor gyűltek immár egybe a magyar katolikusok az ország szívében, hogy

nyilvános tanúságot tegyenek hithűségükről, hogy tüntessenek Magyarország keresztény jellege mellett, hogy megbeszéljék a katolikus egyház és híveinek érdekében szükséges teendőket, hogy lelkesedést, biztatást és kitartást merítsenek egymás hitéből. . . . A mint Zichy János elnök belépett, az opera énekkara el-
 énekelte a magyar- és a pápai himnuszt. — Zichy János gróf, a magyar katolikusok ifjú vezérbajnoka, a nagygyűlés elnöke, a keresztény katolikus ember legszebb köszöntésével, a „Dicsértes-
 sék”-kel nyitotta meg az ülést. Legnagyobb sajnálatunkra nem közölhetjük magvas, tüzes és nagyhatású szonoklatát egész terje-
 delmében. A hely szűke miatt csak a megkapóbb részletekre szor-
 ritkozunk: „A III. katolikus nagygyűlés hathatós bizo-
 nyítóka annak, hogy az elernyed, elszunyadt katholicizmus már felébredt Magyarországon. A keresztény öntudat, a katolikus társadalom életereje, az állam legfőbb támasztéka. A katholicizmus erkölcsi ereje volt a magyar állam leghatalmasabb erőforrása a múltban, az lesz a jövőben is. A katolikus szellem valóban alkalmas arra, hogy egy nemzet életét szabályozza. A katolikusok hazafisága hithűségükből táplálkozik. Senki sem tett az államnak olyan üdvös szolgálatot, mint azok, kik a katolikus szellem meg-
 testesítésén fáradoznak. Nem akarunk mi senkire nyomást gyakorolni. Csak erkölcsös irányban üdvösen befolyásoljuk a társadalmat. A mi céljaink nem titkosak. Nyíltan dolgozunk! Jöjjön hozzánk mindenki, a ki nem ellensége hitünknek. Ne feszélyezzen senkit a magas hivatal. Ne üljön fel senki a divatos szólamoknak. Katolikus voltát senki se szégyelje. A mi vallásunk, a katholicizmus, a munka, a fáradság, a kötelesség, az erkölcsösség hite. Megengedjük, hogy ez a hit nem tetszik azoknak, kik az élet kelyhét fenékgig szeretik kiüríteni és azt hiszik, hogy testük elrothadásával befejezték létüket. Ezek az állam erkölcsi hatalmának a sirásói. Mi e züllés elé bástyákat akarunk emelni. . . E védőbástya leghatalmasabb tényezője a Kath. Körök és Egyesületek Országos Szövetsége. Én, a ki elejétől fogva részt vettem a keresztény Magyarországéért való harcban, lelki szemeimmel már látom a felkelő napot. Sokan vagyunk már, sokan sok jót tehetünk. Sok jó magot hinthetünk. Ha a jó Isten megáldja munkánkat, gyönyörűséges lesz az aratás. Ne gondoljunk pihenésre. Ha ve-
 rejtéssel fogunk dolgozni, az a felkelő nap csakhamar bearanyozza a hazát.” (Új Lap).

Irodalom és művészet.

Három alapítvány van a magyar tudományos Akadémiánál, a mely örmények által tétetett le, pályadíjak kifizése czéljából: névszerint a Karátsonyi-, a Gorove- és a Lukács-alapítványok.

Páduai Szent-Antalról. Az örmény is nagy tisztelője az Úr ezen kiváló szentjének. Szamosújvárt, a város déli határán kereszt is van felállítva az Isten ezen nagy szentjének tiszteletére; azért örömmel jelentjük, hogy éppen most jelent meg a „Száztiz elbeszélés páduai Szent-Antalról“, dr. Keller J. Antaltól. Fordította s átdolgozta Tornay Ferencz, fehérmegyei kath. lelkész. Kiadja az „Egyházmegyei Nyomda“ Szombathelyen. Ára 1 kor. 20 fill. — Napjainkban, midőn Szent-Antal tisztelete mindig nagyobb és nagyobb mértékben terjed, igen helyes dolgot cselekedett az „Egyházmegyei könyvnyomda“, hogy e tisztelet előmozdítása céljából lefordíttatta a fenti művet. A mű szebbnél szebb, érdekesebbnél érdekesebb elbeszélésekben tárja elénk Szent-Antal csodálatos közbenjárásának erejét. Három részre oszlik. Az első rész Szent-Antalnak még életében tett csodáit ismerteti; a másodikban a Szent-Antal halála után történt csodák vannak leírva; a harmadikban pedig az újabb időben történt nevezetesebb imameghallgatások leírását találjuk. A tanulságos elbeszéléseket Szent-Antalhoz szóló imák, könyörgések fejezik be. A könyv az „Egyházmegyei Nyomda“-nál már megszokott esinos kiállításban jelent meg. Melleg ajánljuk olvasóinknak megszerzését annál is inkább, mert a 197 oldalra terjedő s páduai Szent-Antal hű arcképével és nyelvereklye-tartójának fotográfiájával ellátott könyv ára csak 1 kor. 20 fillér. Kapható az „Egyházmegyei Nyomda“-ban Szombathelyen.

Örmény anekdoták és egyéb apróságok cím alatt fog megjelenni december hó elején az Örmény anekdoták második kötete 30—35 nyomtatott ív terjedelemben. Ez a kötet az erdélyi és magyarországi örménység anekdota-kincsét fogja tartalmazni, a székelyföldi, erzsébetvárosi és bánáti örménység kivételével, melynek anekdotái és egyéb hagyományai egy következő kötetben lesznek ismertetve. A könyv előfizetési ára 2 kor. 20 fillér, mely összeg dr. Bányai Elemér — Szamosújvár címre küldendő. Bolti ára 3 korona lesz.

Közgazdasági élet.

A magyarországi hagyma Oroszországban. A minapában gyakran esett szó arról a kitünő hagymatermelésről, a mely Egyiptomban volt az idén és kapcsolatba hozták ezt azzal is, hogy Egyiptom még Magyarország egy részét is el fogja látni hagymafélékkel. Annál örvedetesebb, hogy Magyarországon is nagyon jól sikerült a hagymatermés. A magyarországi kitünő minőségű hagymatermés nemcsak hazánkat látja el a szükséges mennyiséggel, hanem még jut belőle, különösen az idén, bőségesen exportra is. Az orosz piac máris érdeklődik árúink iránt és legalább is 25—30.000 métermázsa hagymát szándékszik átvenni

piaczainkról. A mult évben termett hagymaféléknek is vevője volt Oroszország, a mennyiben ez év első felében is még mintegy 16.116 métermázsát vett át Magyarországból.

A transkaspai vasút építője: Annenkoff orosz tábornok késznek nyilatkozott a szibériai vasutat négy év alatt háromszázmillió rubel költséggel megcsinálni. Ha ma Wladiwostokba, mint Oroszországnak a japáni tengeren a szibériai telepek védelmére épített kikötőjébe akarunk jutni, Odessától, a Feketetengerről kiindulva, egész Ázsiát körül kell hajózni, ha csak a még hosszabb szárazföldi utat nem választjuk. A már építés alatt levő szibériai vasút tehát az orosz birodalom keleti védelmét China támadásai ellen jelentékenyen megkönnyíti. E vasútvonal csaknem nyolcezer kilométer hosszúságban terveztetik, s az alapköv letétele az orosz trónörökös jelenlétében történt. Az új vasút minden esetre hozzá fog járulni Szibéria kulturfejlődésének előmozdítására s egy eddig sötétnek tartott földrész feltárására.

Mi ujság az örmény világban?

Az ecsmiádzini anyaegyház fennállásának 1600 éves fordulóját a jövő 1903. év szeptember havában fogják a nem-egyesült örmények megülni. A rendező bizottság már ki van nevezve, az előkészületek serényen folynak... És mivel a nagyon fényesnek ígérkező ünnepély napján a kátholikosz (ez a nem-egyesült összes örmények egyházi feje) olajat is fog szentelni (*Ս. ժիւրով օրհնութիւն*), remélhetőleg igen sokan fognak a világ minden tájáról összegyűlni — Ecsmiádzinbe (Orosz-Örményország).

A szucsávai örmények egyik legjelentékenyebb tagja: lovag Prunkul Bogdán, ki állami jelentékeny hivatalt visel Szucsávában (Bukovina), nőül vette Chorászándseán Melaniát Konstinápolyban. Nem irom le a páratlan fényt, melyet a két gazdag család kifejtett, hanem csak azt mondom, hogy a menyasszony a keleti örménységnek egyik büszkesége: nagyon művelt, házias, kiváló gazdasszony. Kevés örmény nő beszél annyi nyelven, mint Chorászándseán Melánia. Bruyer „Les Caractères“ című művét ó-örményre fordította. A franczia, angol nyelvet úgy beszéli, mint a született franczia, vagy angol. Nehány évvel ezelőtt, midőn a német császárné Konstantinápolyban járt, menyasszonyunk volt a császárnénak német tolmácsa...

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.

Örmény nagybirtokosok. A beodrai gróf Karátszonyi-család tagjai, — eltekintve más vármegyék területén fekvő uradalmaiktól — egyetlen vármegyében (Torontálban) hivatalos kimutatás szerint a következő évi adóösszegekkel gazdagítják a magyar államkincstárt: gróf Karátszonyi Jenő (kinek neje szül. Andrássy grófnő) a családi hitbizomány jelenlegi birtokosa, Bánlakon állami adóban fizet az említett megyében évi 61.209 koronát, — Aladár gróf (Beodra) évi 20.129 koronát, — Kamilló gróf, (főrendiházi tag), ki a szlavoniai Kameniez-et is bírja évi 5365 koronát. — Ezen adatok kapcsán felemlítjük, hogy idősb Jakabffy István, volt országgyűlési képviselő és hontmegyei nagybirtokos egy budapesti háza után 16 ezer koronát fizet, évi adóban.

Erdélyből a nyolczadik örmény képviselő: Dr. Urmánczy Nándor, időközi választás útján most lép be a képviselőházba; még pedig a szászrégeni kerületből. A többi hét, erdélyrészi örmény képviselő itt következők: Gróf Karátszonyi Aladár (Szamosújvár), — Dr. Issekutz Győző (Erzsébetváros), — Lázár Menyhért (Gyergyó-Szent-Miklós), — Dr. báró Dániel Tibor (Dés), — Dr. Vertán Endre (Torda), — Fehér Antal (Csikmegye) és Dr. Lengyel Zoltán (Zilah). Ezenkívül a multban Szongott Jakab a tasnádi, Boesánczy Adolf a szilágy-somlyói, Lukács Béla előbb Szamosújvár egyik kerületét, később a gyulafehérvári, utóbb a marosvásárhelyi kerületeket is képviselték; Lukács László (a pénzügyminiszter) is képviselte a magyar-igeni kerületet és dr. Zábulik László a kolozsi kerületet; Dr. Ötvös Ágoston pedig szintén volt Gyulafehérvár városának országgyűlési képviselője. (A mi különösen Szamosújvár városát illeti, ez — mint a magyar örménység központja — mindenkor örmény katolikus képviselőt választott, immár hat évtizeden keresztül. Szerk.)

A gyulafehérvári „Közművelődés“ című katolikus hetilap, — az „Erdélyi Kath. Irodalmi Társulat“ közlönye, — a Csik-Tusnádon közelebből tartott székely kongresszus határozatai fölött elmélkedvén, míg egyrészt méltányolja a székely nép nyomorának enyhítése érdekében létrejött üdvös megállapodásokat, másrészt a székelyföldi viszonyok ismeretére támaszkodva, aggályait fejezi ki a kitűzött gyakorlati eredmények tényleges elérhetése iránt; mert — úgymond — az érdekről való önzetlen lemondáshoz újulás kellene! — a penészes fejek helyébe önzetlen, tiszta gondolkozású fejek, égő, lobogó szívek kellenének, a melyek másokat is hasonló cselekedetekre gyűjtsanak! Nehéz dolog az áldozatot élni, a vérsétől megszabadítani.“ Az országserte keletkezöben levő, úgynevezett „Székely Társaság“-okra nézve, (minő városunkban is létezik), a gyakorlati czélok sikeres előmozdítása tekintetében, egyelőre ugyancsak kevés reménységet táplálhatunk a nagy székely kérdés gyors előbbvitele iránt!

Lapunk fiatal munkatársát: a szamosújvári származású Molnár Aladárt (elhunyt képviselőnk fiát), a budapesti mintagymnáziumban, három jelölt közül, az összes felsőbb osztályok ifjúságának élénk érdeklődése mellett, az önképző-kör elnökének választották meg.

— Katholikus temetőnk már-már betelt. Azért addig is, míg alkalmas, új kath. temetőhelyről gondoskodnánk (erre jobb és a kegyeletes czélra alkalmasabb helyünk nincs annál, mely az Ördögös-Füzesre vezető út jobb oldalán terül el. Ezen a helyen éltek és temetkeztek az ókorban az örmények rokonai; a kelták), a mutatkozó szükségnek tennénk eleget, ha a mostani temető mögött elvonuló háromszög alakú üres (tehát használatlan) tért a nagy-serház felé vezető út egy részével együtt temetőnkhez csatolnók... Ebben az esetben az elfoglalt és a temetőhöz csatolt út nem az átló, hanem a derékszög éjszaki oldalának irányában, (a gör. kath. temető előtt) egyenesen huzodna a Désre vezető úttól balra a nagy serház felé... Ezzel a dologgal azért hozakodtunk elő éppen a jelen füzetben, mert folyóiratunk jelen száma az nap jelenik meg (nov. 1), midőn sokan kimennek a temetőbe... és így szemekkel is meggyőződhetnek ajánlatunk czélzóságáról...

Felejthetetlen, kedves emlékezetű volt képviselőnk: néhai Molnár Antal érdemeiről vallásos kegyelettel illik megemlékeznünk — mint hálás kortársainak, — midőn a szamosújvári temetőben megszentelt sírja fölött a halottak estéjének lángjai kigyúladnak. Alig egy éve még, hogy utóljára vett búcsút szülőföldjétől; hova az újév beálltával már csak a halál gyászlepte útjain érkezett vissza, hogy itthon pihenje ki egy önfeláldozó élet terhes fáradalmaival. Azóta sokan könnyeztek és imádkoztak jóltevőjük síri ágyánál; kik nem feledték el a kihűlt szív egykori meleg érzelmeit. Égi patronusa: pádui Szent-Antal napján tisztelői kérelmére ünnepélyes sírmegáldást is végzett a gyászmisét szolgáltaott pap, s — mint értesülünk, — halottak napján ismételtetni fogják azt hitbuzgó hölgyeink, egyházi gyászdalok eléneklése mellett... Részünkről pedig látva azt, miként igyekszik minden város, minden nép, jeleinek emlékét megörökíteni, részint elismerésül, részint a jövőre buzdításul, itt nyíltan megvalljuk: e nemes város sem mellőzheti leróni irányában erkölcsi tartóztatását, hogy egyik legszebb útvezetőjéből a Molnár Antal érdemes nevének föllíratával jelezze!

— Látogatóba jöttek okt. hó 18-án a dési gymnasium tanári testületének újabb tagjai: György Zsigmond, Husz Ödön és Lázár Ottó, derék igazgatójuk: Körössy György vezetése alatt — Szamosújvárra. Meg akartak ismerkedni a helybeli államgymnasium tanári karával. Tanárkarunk kebeléből kiküldött bizottság mondott a vasútnál „Isten hozott“-at a szívesen fogadott újtársaknak... és vezette fel főgymnasiumunk emeleti termeibe, hol tanárkarunk nevében Dömötör János (igazgatónk ugyanis családi gyász-estet miatt jelen nem lehetett a fogadtatás alkalmával) fogadta a látogatásunkra jött kartársakat csinos beszéddel. Mire a rokonszenves igazgató válaszolt — szépen. Azután megnézték a gymnasium helybeliségeit, gyűjteményeit, szertárait. Míg visszakerültek, egyik terem hosszú asztalára már felrakták az uzsonna fogásait. Leültünk (nemskórára eljött igazgatónk is) és az asztal mellett töltöttük el kellemes társalgás között a még hátralevő szabad időt... Észre se vettük, hogy már-már elérkezett a vonatindulás ideje; azért szívélyes üdvözlés után kikisértük barátságos kartársainkat — a vonathoz... Még ott is mondogatták kedves kartársaink: „Mivel olyan szívesen fogadtak, eljövünk még más alkalommal is!“ Hozza Isten!